

ADA SZMULIK

Katedra Kultury Artystycznej

Instytut Historii Sztuki

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0002-8035-0793

Sprawozdanie z interdyscyplinarnej konferencji naukowej „Świętych w sztuce obcowanie” organizowanej przez Katedrę kultury artystycznej Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 4 marca 2022 roku

Dnia 4 marca 2022 roku odbyła się, prowadzona w formie online, interdyscyplinarna konferencja naukowa organizowana przez pracowników Katedry kultury artystycznej UKSW pod kierunkiem Kierownika Katedry prof. dr. hab. Czesława Grajewskiego. Zrzeszyła ona prelegentów z różnych ośrodków naukowych: Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Międzynarodowego Centrum Kultury, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Łódzkiego.

Głównym założeniem, a jednocześnie celem konferencji, było zaprezentowanie *idei obcowania świętych* poprzez różnorodne formy, jakie przybierać może obecność osób świętych w sztuce i dziedzinach pokrewnych.

Konferencja rozpoczęła się uroczystym powitaniem, wygłoszonym przez Kierownika Katedry kultury artystycznej, prof. dr. hab. Czesława Grajewskiego, który podziękował serdecznie członkom Katedry, dr Magdalenie Białonowskiej, dr Magdalenie Tarnowskiej, dr Magdalenie Łaptaś oraz dr. Pawłowi Drabarczykowi vel Grabarczykowi, za czynny wkład w organizację i uczestnictwo w prowadzonym wydarzeniu. Następnie, w imieniu Katedry, podziękował za uczestnictwo prelegentom oraz słuchaczom. Podkreślona została szczególnie radość wynikająca z faktu licznego napływu zgłoszeń i propozycji wygłoszenia referatów, mimo niecodziennej formy online, wynikającej z nowej rzeczywistości pandemicznej.

W uroczystym otwarciu konferencji wziął również udział Prodziekan dr Rafał Solecki, który powitał zgromadzonych uczestników w zastępstwie Dziekana Wydziału Nauk Historycznych, ks. prof. Waldemara Graczyka.

W trakcie konferencji wygłoszonych zostało siedemnaście referatów, które podzielone zostały na trzy panele tematyczne. Pierwszy panel, którego moderacji podjęła się dr Magdalena Tarnowska, otworzyło wystąpienie dr. Piotra Grotowskiego o tytule *Psychopanychnizm i impersonalizm – problem obcowania świętych w myśli teologicznej Kościoła wschodniego*. Zagadnienia poruszane w ramach referatu dotyczyły różnic między teoriami odnoszącymi się do form, jakie może przybierać pośmiertna egzystencja świętych, oraz ich

sposobów komunikowania się z ludźmi żyjącymi oraz Bogiem. Wspomniana problematyka zaprezentowana została na przykładzie pism z przełomu VI i VII wieku oraz wieku XI. Następnie swój referat pt. *Archanioł Rafał w walce z demonem Asmodeuszem „rozsiewającym obłądną pożądliwość do kobiet” w tradycji chrześcijańskiej Nubii* wygłosiła dr Magdalena Łaptaś. W prezentacji ukazane zostały liczne przykłady tego, w jaki sposób historia biblijnej Sary (Księga Tobiasza) zawierana była w inskrypcjach umieszczanych w kościołach Nubii, jakie formy przybierały malarskie przedstawienia tytułowej walki archanioła Rafała z Asmodeuszem oraz za pomocą jakich zabiegów kobiety mogły bronić się przed atakiem demona. Tematem referatu kolejnej prelegentki, dr Emilii Dudkiewicz, był *Świat opromieniony doświadczeniem Boga – świętość jako locus theologicus w perspektywie Kościoła zachodniego*. W czasie wystąpienia zaprezentowane zostały: biblijne pojęcie świętości, jak również zjawisko *locus theologicus*, rozumiane jako moment odsłonięcia prawdy Bożego Piękna, oraz sposoby, w jakie artyści opisywali wspomniany fenomen w sztuce. W czasie konferencji miał swoje wystąpienie również jeden ze studentów UKSW, lic. Patryk Frączyk, którego referat przygotowany został pod kuratelą dr Magdaleny Łaptaś. Prezentowany temat, *Recepcja kultu św. Mariny na Zachodzie na przykładzie przedstawienia z kwatery krakowskiego poliptyku św. Jana Jałmużnika*, stał się podstawą dla przemyśleń dotyczących rozwoju i popularyzacji kultu świętej Mariny oraz form ikonograficznych, jakie mógł on przybierać. Prezentacja prof. dr. hab. Czesława Grajewskiego *Caritate vulnerata. Wizerunki i śpiewy brewiarzowe o św. Katarzynie na karcie T 4414 z Historisches Museum Thurgau w Frauenfeld*, poświęcona została rozważaniom dotyczącym bogato zdobionej, czternastowiecznej karty antyfonarza ze szwajcarskich zbiorów muzealnych. Obecne na niej przedstawienia malarskie stały się podstawą dla przemyśleń dotyczących niepewnej proveniencji wspomnianego zabytku. Ostatnią prelegentką, której referat został wygłoszony w czasie trwania pierwszego panelu, była dr Magdalena Łanuszka. Tematem jej wystąpienia była *Św. Eufrazja nękana przez diabła w dwóch kwaterach krakowskiego poliptyku św. Jana Jałmużnika*. W trakcie prezentacji zakreślonych zostało kilka kluczowych kwestii odnoszących się do rozwoju ikonografii świętej oraz poświęconych jej zapisów hagiograficznych, powstałych, podobnie jak sam poliptyk, na początku XVI wieku. Pierwszą część konferencji zakończyła ożywiona dyskusja naukowa, w czasie której słuchacze i prelegenci wymienili się refleksjami odnoszącymi się do zaprezentowanych zagadnień.

W czasie drugiej części konferencji, której moderacji podjęła się dr Magdalena Łaptaś, swój referat pt. *Średniowieczna rzeźba Mater Dolorosa ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Toruniu jako przykład wzmożonej pobożności w końcu wieku XIV* wygłosiła lic. Lena Rydelska. W czasie wystąpienia zaprezentowana została nowa teoria dotycząca proveniencji obiektu, omówione losy rzeźby oraz zmiana jej funkcji, a co za tym idzie sposobów oddziaływania na wiernych. W czasie trwania prezentacji zaprezentowane zostały wyniki badań dendrologicznych i dendrochronologicznych, jak również wnioski z analizy zdjęć w UV i IR przeprowadzonych w czasie oględzin obiektu. W trakcie wystąpienia kolejnego prelegenta, dr. Adama Sporadyka rozwinięty został temat *Przedstawienie przyrody na obrazie św. Hieronima pokutującego na pustyni w Muzeum Diecezjalnym w Poznaniu*. Prelegent wskazał różnorodne możliwości zinterpretowania symboliki widocznej na obrazie, eksponując nową tezę interpretacyjną, mającą jednocześnie wpływ na ustalenie ostatecznej funkcji obrazu, czyli prywatnej dewocji biskupa Jana Konarskiego. Następnie swój referat pt. *Maria Magdalena de'Pazzi wielka mistyczka Kościoła* wygłosiła prof. ucz. dr hab. Irena

Rolska. W czasie wystąpienia nakreśliła sylwetkę słabo obecnie znanej, tytułowej świętej i zaprezentowała jej wkład w rozwój polskiej duchowości. Tematem kolejnego referatu była *Salomea Głogowska – nieznana święta z kręgu dynastii Piastów*. Prezentacja przeprowadzona została przez mgr. Marcina Klemenskiego i poświęcona została kultowi Świętej Salomei, jego rozwoju i ostatecznie próbom ustalenia powodów jego zaniku. Autorem następnego wystąpienia pt. *Kult św. Kazimierza w życiu króla Jana Kazimierza Wazy i w dziełach sztuki z nim związanych* była dr Agnieszka Skrodzka. Przedstawiła związki króla Jana Kazimierza i świętego z dynastii Jagiellonów, a następnie zaprezentowała tytułowe dzieła sztuki będące przejawami żarliwej dewocji i kultu Świętego Kazimierza. Referat wieńczący drugi panel konferencji wygłosiła dr Katarzyna Ponińska. Temat wystąpienia, *Święty Józef patronem dobrej śmierci w kulturze staropolskiej*, rozwinięty został poprzez rozważania dotyczące związków dzieł malarskich oraz piśmienniczych okresu nowożytnego z założeniami kultu świętego jako patrona, do którego zwracano się przed śmiercią. Podobnie jak w przypadku panelu poprzedzającego, ta część konferencji również została sfinalizowana dyskusją, w czasie której słuchacze i prelegenci mieli możliwość wymienienia poglądów dotyczących tez, które postawione zostały w czasie wygłaszania referatów.

Trzecia część konferencji, której moderacji podjął się dr Paweł Drabarczyk vel Grabarczyk, rozpoczęta została referatem dr Ewy Kubiak, która wypowiedziała się na temat *Wizerunków i kultu świętych niemieckich Gertrudy z Helfty i Ludgardy, w Cusco w okresie kolonialnym*. Przedstawiła ona główne założenia kultu tytułowych świętych, zwłaszcza w obrębie zakonów żeńskich, oraz zaprezentowała przykłady dzieł malarskich i niepublikowane wcześniej teksty źródłowe odnoszące się do omawianych postaci. Kolejny referat pt. „*Nieźródnanie upoetyczniona*” *Pokutująca Maria Magdalena Jana Tysiewicza w świetle XIX-wiecznych oczekiwań wobec sztuki religijnej* wygłoszony został przez dr Agnieszkę Świętosławską. Podczas wygłaszania referatu zaprezentowała ona, w oparciu o publikacje z epoki, zagadnienia odnoszące się do recepcji dzieła w Polsce i poza nią, jak również kwestie odnoszące się do wpływu, jaki praca miała na odczucia duchowe wiernych w okresie swojego powstania. Następnym prelegentem była dr Barbara Ciciora, która wygłosiła referat pt. „*Człowiek zmysłowy bowiem nie pojmuje tego, co jest z Bożego Ducha*”. *Obrazy nocy ciemnej ducha Adama Chmielowskiego*. W trakcie swojego wystąpienia nakreśliła wpływy dzieł wielkich mistyków na życie i twórczość tego artysty. Autorem kolejnego wystąpienia był mgr Maciej Wcisło, który przedstawił słuchaczom referat pt. „*Święty Franciszek z Asyżu*” *Józefa Wittlina*. Głównym celem wystąpienia było zwrócenie uwagi na wieloaspektowy kontekst zainteresowania pisarza postacią św. Franciszka, jak również dowartościowanie figury świętego jako trwałego wzorca moralnego obecnego w życiu Wittlina. Trzeci panel konferencji, jak również samo spotkanie, zwieńczył referat wygłoszony przez ks. dr. Szymona Tracza. Tematem ostatniego wystąpienia była *Idea „świętych obcowania” w artystycznym wystroju XVIII-wiecznej kaplicy Najświętszego Salwatora we Fromborku*. W czasie prezentacji dokonana została pierwsza próba scharakteryzowania i analizy wnętrza tytułowej kaplicy w kontekście idei świętych obcowania. Konferencja została zakończona finalną dyskusją, będącą jednocześnie przeglądem wniosków ze spotkania.

Planowana jest publikacja zbierająca wybrane referaty i będąca podsumowaniem owocnej wymiany poglądów mającej miejsce w czasie konferencji.